

A Módszertani Közlemények című (több mint 50 éve megjelenő) didaktikai folyóirat szerkesztőjeként Rozgonyiné dr. Molnár Emma két évtizedet dolgozott. Jelentős a szerepe abban, hogy a fiatal kollégák eredményes publikációs tevékenységet fejthettek ki; s abban is, hogy a folyóirat a mai napig működhetik. Számos kötet gondos és figyelmes szerkesztője (DEME LÁSZLÓ, Nyelvünkről, használatáról, használóiról, 1994; Hipotézisek és realitások a lingvisztikában, 1996 – B. FEJES KATALINNA; Absztrakció és valóság. Békési Imre köszöntése, 1996 – GALGÓCZI LÁSZLÓVAL ÉS NAGY JÁNOSSEL).

Rozgonyiné dr. Molnár Emma tanár: hat évtizede fejti ki pedagógiai tevékenységét. Tanára az iskolába járó gyermekeknek, tanára a felsőoktatásban tanuló hallgatóknak, tanára a fiatal oktatóknak, tanára a stilsztika kutatóinak, tanára a Kazinczy-versenyeken indulóknak, tanára a középiskolai helyesírási versenyeknek, tanára a didaktikai folyóiratban publikáló kollégáinak. Alkotó életének hat évtizedét valóban a társadalomért, a fiatalok pályára állításáért áldozta. Sokoldalú és eredményes munkáját ismerték el többek között a Pro Iuventute (1979), a Kiváló Pedagógus (1988), az Apáczai Csere János-díj (1993) neki ítélésével.

Amikor 1993-ban zsűrielnöki megnyitót mondott az Implom József-versenyen, s Kölcsey Parainesisét idézte, szavai önvalomással értek fel: „az élet fő célja – tett; s tenni magában vagy másokkal együtt senkinek sem lehetetlen. Tehát tégy! S tégy minden jót, ami téled telik, s mindenütt, ahol alkalom nyílik, s hogy minél nagyobb sikerre tehess, lelkedet eszközökkel gazdagítani szüntelen igyekezzél” (in: NAGY L. JÁNOS szerk., Helyesírás és nyelvtudomány. Gyula, 1993. 19).

NAGY L. JÁNOS
Szegedi Tudományegyetem

Balogh Lajos 80 éves*

Kedves Lajos! Vannak dolgok, amik valóságos voltuk ellenére is teljesen valószínűtlennek tűnnek. Ilyen például, hogy most 80. születésnapodon köszönhetlek. Hiszen csak most volt..., ahogy szoktuk mondani. És tényleg most volt, amikor az Eötvös Collegium dialektológiai szakszemináriumára jártam Hozzád, aztán a Nyelvtudományi Intézetben a segítségedet kérhettem valahányszor elakadtam a Nyelvatlasz munkatérképeinek problematikus adatai között, amikor a térképrajzoló számára kellett kiírni kutatópontként minden lejegyzett szóalakot. De segítőkészségedről különben is sokat és sok éven át hallottam. Végh Jóska bácsi szájából számtalanszor hangzott el, különösen az intézeti keretek között „lófesztiválnak” becézett országos néprajzi és helynévgyűjtő mozgalommal összefüggő megyei rendezvények kapcsán a rád vonatkozó epiteton ornans: „Balogh Lajos az életem meghosszabbítója”.

Balogh Lajos életútján végigtekintve a nyelvjárásokkal való foglalkozás biztos vezérfonalként követhető. Az, hogy ez az érdeklődés a kibocsátó nyugat-dunántúli szülőfalu, Bük nyelvjárása iránti érdeklődésből, a hazai ízek szeretetéből táplálkozott volna, csak sejthető. Még a Büki tájszótár (Vasi Szemle Szerkesztősége, Szombathely, 2004) személyes vallomásokot elvileg lehetővé tevő bevezetője sem tartalmaz semmi ilyenféle utalást,

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2013. december 17-i ülésén.

de a 2006-ban Bükön megrendezett 14. Élőnyelvi Konferencia alkalmából a családi fészekbe elkalauzolt csoportok tagjai a tanúi annak, hogy mit jelent Balogh Lajos számára ez a kibocsátó közeg. Akárhogy is volt, a nyelvjárások hamar helyet követeltek maguknak ünnepeltünk életében. Már egyetemi hallgató korában részt vett az akkori nevén I. és II. számú Magyar Nyelvtudományi Tanszékek által rendezett nyelvjárásgyűjtő kirándulásokon, így az azóta is legendás hírű badacsonytördemeci és több szinpetri gyűjtésen. Ezek során idejekorán módja volt elsajátítani a tájnyelvi adatgyűjtés módszereit. Szakdolgozatának témája mutatja – hét Vas megyei község hangutánzó ígéről, hívogató-, üző és terelő szavairól van szó –, hogy a megszerzett tudást a gyakorlatban is kamatoztatta. A szakdolgozati téma igazolja, hogy a dolgok összefüggenek. Balogh Lajos életében ez többszörösen is megmutatkozik. Az egyetemi évek alatt kialakult barátság, a hasonló érdeklődés Király Lajossal megvetette az alapjait a később kettejük munkájaként könyvvé formálódó somogyi speciális nyelvatlasznak (*Az állathangutánzó igék, hívogatók és terelők somogyi nyelvatlasza*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976).

A nyelvatlaszok egyébként is fontos szerepet játszottak Balogh Lajos életében. Az egyetem elvégzése után egy évig tanárként dolgozott Szombathelyen, majd Benkő Loránd hívására Budapestre jött, és a Nyelvtudományi Intézetben helyezkedett el. Ezek voltak azok az évek, amikor a Magyar Nyelvjárások Atlaszának az ellenőrző és kiegészítő gyűjtései történetek. Ekkor készültek a szövegfelvételek is, amelyekből dialektológiaórákon nem egyet hallgattam meg a diákokkal együtt magam is – végén a szokásos és szükséges megjegyzéssel: „a helyszínen gyűjtötte és felvette Balogh Lajos”.

Nyelvatlaskutatások azóta is folynak, folytak nemcsak itt nálunk, hanem Európában, illetőleg közvetlen környezetünkben is. Az Európai és a Kárpáti nyelvatlasz munkálataiban ünnepeltünkre is fontos feladatok hárultak. A magyar és a nemzetközi dialektológia ezekben a projektumokban látványosan kapcsolódott össze. A nyelvjárások legújabb kori történetében általános tendenciaként fogalmazható meg, hogy a standard hatására átalakulás kezdődött. Archaikus sajátosságaik eltűnőben vannak, a fiatal generáció nyelvhasználata a köznyelvhez közelít. A hetvenes évek elejétől kezdtek foglalkozni az európai dialektológiában a nyelvi regionalitás szintjének mérésével. Az átmenetiség fokának mérésére nyelvenként eltérő eszközök szolgálnak, Balogh Lajosnak a magyarra vonatkozóan sikerült erre egy alkalmas fonémastatisztikai módszert kidolgoznia (BALOGH LAJOS 1990. A nyelvi regionalitás szintjei. In: BALOGH LAJOS – KONTRA MIKLÓS szerk., *Élőnyelvi tanulmányok*. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest. 121–133). – A legutóbbi időben az ÚMNYA munkálatainak első évében Balogh Lajos szerződéses munkatársként volt közreműködő és összekötő kapocs a két magyar nyelvatlasz munkaközössége között.

Kedves Lajos! Alighanem gondban lehetne az, aki a dialektológia területén olyan témát akarna találni, amellyel ne foglalkoztál volna. Kidolgoztad a nyelvjárási szövegeknek a könnyített: néprajzosok számára alkalmazható szöveglejegyzési módját (VOIGT VILMOS, *A népköltési [folklor] alkotások kritikai kiadásának szabályzata* – BALOGH LAJOS, *A népköltési [folklor] alkotások dialektológiai szöveggondozásának kérdései*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974. 83–113), és mintát adtál a regionális nyelvi kutatások során alkalmazható szöveglejegyzésre (BALOGH LAJOS, *Útmutató a regionális nyelvi kutatásokhoz szükséges szöveganyag magnetofonszalagról történő lejegyzéséhez*. In: BALOGH LAJOS

szerk., Szöveggyűjtemény a táji nyelvváltozatok köréből. [Linguistica, Series B, 2.] MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 1993. 9–19).

Bevezetted a lexikai negatívum fogalmát, ami azt jelenti, hogy a nyelvjárási szókincre rendszertanilag az is jellemző, ami hiányzik belőle. Úttörő szereped volt az élőnyelvi konferenciák sorozatának elindításában is.

Balogh Lajos a dialektológián kívül a földrajzi nevek gyűjtésében, ellenőrzésében, közzétételében is közreműködött. Ez volt az a tevékenység, amelynek során a korábban már említett díszítő jelzőt is „kiérdemelte”. A Vas megyei kötet tudományos tanácsadója volt. Kutató munkája mellett a 80-as évektől az ELTE-n fonetikát, nyelvjárást és szociolingvisztikát tanított, így lehetősége volt kutatói tapasztalatait a hallgatóságnak továbbadni. Az oktató Balogh Lajos pedig ismét résztvevővé vált az egyetemi nyelvjárásgyűjtő tanulmányutakon. 1990–1994 között az Ungvári Állami Egyetem vendégtanára volt. A szép hangzású beosztás nemcsak többet, de mást is jelentett, mint amit egy vendégtanári cím mögött sejteni lehet. Mindenekelőtt lemondást a kényelemről, és nélkülözésre való berendezkedést a függetlenedő, szegény, a csernobili szerencsétlenség árnyékában élő Ukrajnában. Az akadályok legyőzésében biztosan segítette sportos életformája, a kajaktúrákon szerzett sokféle „túlélő” tapasztalata. A létfenntartás körülményeinek megszervezése mellett tanított, kutatott és segített az ELTE magyar szakos hallgatóinak a hagyományos nyelvjárásgyűjtő és művelődéstörténeti tanulmányútjainak a szervezésében.

Balogh Lajos 1977-ben Csűry-emlékérem, 2006-ban Pais Dezső-díj kitüntetésben részesült.

Kedves Lajos! Születésnapodon sok erőt, jó egészséget és további alkotó kedvet kívánok Neked a magam és a Nyelvtudományi Társaság nevében. Őrizd meg kiegyensúlyozott voltodat, derűs nyugalmadat. Isten éltesen családot, minden kedves ismerősöd és kollégád örömére!

ZELLIGER ERZSÉBET
Eötvös Loránd Tudományegyetem

LEVÉLSZEKRÉNY

A szerkesztőség írja. Szerkesztőségünk ez úton is tudatja a tisztelt szerzőkkel, hogy folyóiratunk kézirat-formálási, technikai szerkesztési szabályai kisebb mértékben megváltoztak. A részletekről szíveskedjenek tájékozódni a Magyar Nyelv honlapján: www.c3.hu/~magaryelv.